

Вебінар «Бабин Яр та російська війна проти України»

Як зміняться пріоритети історичної пам'яті українців після завершення російсько-української війни? Чи може відбутися переосмислення Голодомору, радянських репресій, Другої світової, Голокосту, Майдану? Яке місце може зайняти сучасна війна серед подій новітньої української історії? Ці питання вже зараз турбують багатьох інтелектуалів, викладачів шкіл та вузів, є предметом дискусій в медіа та наукових форумах. Такі ж саме складні питання, пов'язані з сучасною російською агресією проти України було запропоновано обговорити на вебінарі для вчителів у контексті проблеми меморіалізації Бабиного Яру, який відбувся 29 серпня на платформі ZOOM за ініціативи та організації Українського центру вивчення історії Голокосту, Інституту історії України НАНУ. Пропонуємо короткий огляд обміну думками на цьому вебінарі.

Минулого року було завершено роботу над Концепцією комплексного розвитку (меморіалізації) Бабиного Яру під керівництвом Інституту Історії НАН України. Повномасштабне вторгнення росії у лютому вкотре змусило задуматися, наскільки важливою є спільна відсіч тоталітаризму та його злочинним діям. А також постало питання – як і наскільки досвід війни, що триває, може вплинути на поставлені авторами Концепції завдання та пріоритети. Шукати відповідь на це запитання спільно з представниками авторського колективу Концепції під час зустрічі-вебінару зголосилися близько 20 вчителів історії та суспільних дисциплін з Донецької, Дніпропетровської, Київської, Львівської, Миколаївської, Рівненської, Тернопільської, Харківської областей. Розмову проводив координатор освітніх проектів УЦВІГ Віталій Бобров. Участь в розмові від Робочої групи з меморіалізації Бабиного Яру взяли завідувач відділу Інституту історії України НАНУ, професор Олександр Лисенко, провідний науковий співробітник Музею історії Києва Віталій Нахманович, керівник Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолій Подольський та наукова співробітниця Інституту історії України НАНУ Тетяна Пастушенко.

Серед іншого, пропонувалося обговорити такі чотири блоки питань:

1. Російсько-українська війна та пріоритети історичної пам'яті українців

- Наскільки війна може «перекрити» у свідомості українців інші трагічні події української історії? Які - так, а які - ні?
- Чи може відбутися переосмислення Голодомору, радянських репресій, Другої світової, Голокосту, Майдану? Як саме?
- Як саме може змінитися (якщо змінитися) важливість пам'яті Бабиного Яру внаслідок сучасної війни?
- Яке місце може зайняти сучасна війна серед подій новітньої української історії? Чи стане вона основним досвідом порівняно, напр., з Майданами?

2. Трансформація ключових послань меморіалу Бабиного Яру

- “суспільний вирок злу” vs потреба реального вироку злочинцям;
- “меморіал – не місце для помсти” vs потреба помсти й ненависть до ворога сьогодні;
- “толерантність до іншого” vs нетерпимість до ворога;
- “досвід життя під тоталітарними режимами” vs сучасний досвід окупації, масових вбивств, репресій, колаборації;
- “ретроспектива геноцидних акцій” vs новий трагічний суспільний досвід.

3. Можлива зміна об’єктів та суб’єктів пам’яті Бабиного Яру

- Чи стануть жертви російсько-української війни новими об’єктами пам’яті Бабиного Яру (зважати на факт і жертви ракетного удару та плани створити у Бабиному Яру сучасне військове кладовище)?
- Якими будуть згадки про червоноармійців та радянське підпілля?
- Чи вийде дотриматися повної інклюзивності пам’яті, чи потрібно це тепер і чи буде потрібно пізніше?
- Як війна може вплинути на право українців самостійно вирішувати, як облаштувати меморіал у Бабиному Яру (з погляду віри у власні сили та з погляду інших країн)?

4. Зв’язок історичної пам’яті та політичної дії.

- Наскільки збереження в Україні радянської моделі пам’яті про Другу світову війну впливає на колаборацію з росією протягом часу Незалежності та під час російсько-української війни?
- Наскільки збереження на Заході, насамперед в Німеччині, прорадянської моделі пам’яті про Другу світову війну впливає на здатність тих урядів протистояти російській агресії?
- Чи пов’язаний досвід вшанування Голокосту у Німеччині та Ізраїлі зі здатністю засудити злочинний російський режим та боротися проти російської агресії? Чому?
- Чи може посилення відповідальності Української держави за вшанування пам’яті Бабиного Яру реально змінити українське суспільство? Як саме?

Для обговорення запропонованих блоків питань усі учасники розділилися на чотири групи. Результати дискусії представили Марина Мегельбей, вчителька Великоновосілківської школи №2, Донецької області, Ольга Моторкіна з Миколаєва, Галина Сердюк, Тетяна Завалко, Ела Ситник, вчитель-методист, Анжела Карімова, вчителька з Чернівецької гімназії № 12, Юрій Буланов, учитель історії з Харківської області, Кучіна Ірина

Підсумки обговорення можна звести до таких тез, що сучасна війна росії проти України формує нову реальність, нову візію минулого. Це потребує переформатування

ієрархії історичних подій, якими вони були, як ми їх трактували колись і якими вони є для нас сьогодні. Особливо це стосується буремного і кривавого ХХ століття.

На думку учасників обговорення сучасна війна поки що абсолютно перекиває всі минулі історичні події. Разом з тим, ця агресія росії зробила незворотними орієнтацію України на європейські і демократичні цінності. Після цієї війни нам вже ніхто не має права вказувати, як нам писати про свою історію. Ми точно переможемо і на історичному полі бою.

Незважаючи на те, що переосмислення української історії відбуватиметься саме в напрямку відмови від радянської інтерпретації Другої світової війни, історія Бабиного Яру, Голокосту збереже за собою важливе місце.

Разом з тим, Бабин яр не повинен стати місцем жаху, а швидше місцем скорботи, де людина повинна переосмислювати трагічне минуле. Життя не закінчиться, а війна з росією всеодно закінчиться нашою перемогою. І гідне вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру буде гарним прикладом для вшанування пам'яті про жертви цієї війни.

Всі учасники обговорення зійшлися на думці, що важливо пам'ятати всіх жертв Бабиного Яру, у тому числі й радянських військовополонених та учасників комуністичного підпілля. Очевидно, що і події цієї війни на території Бабиного Яру і загибель перехожих і співробітників телевежі необхідно згадати в майбутній експозиції.

Відзначаючи взаємозалежність між історичною пам'яттю та політичною дією різних держав та соціальних груп, учасники вебінару наголосили на важливості участі української держави й суспільства у формуванні історичної пам'яті, важливості створення меморіалу у Бабиному Яру саме українськими фахівцями, який має сприяти ідеї створення української політичної нації. Українські національні та державні інтереси мають відігравати тут домінуючу роль.

*Тетяна Пастушенко, к.і.н., старша наукова співробітниця
Інституту історії України НАН України м. Київ*